

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 326

Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka

Redaktorzy naukowi
Adam Kopiński, Agnieszka Bem

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-412-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Iwona D. Czechowska: Kondycja gospodarstw domowych i konsumentów (60+) oraz uwarunkowania rynkowe ich zachowań	11
Joanna Duda: Działalność finansowa i inwestycyjna polskich MSP w kontekście międzynarodowym	21
Ewa Dziawgo: Hybrydowa opcja collar – analiza własności	35
Anna Feruś: Rola i znaczenie metody granicznej analizy danych w szacowaniu ryzyka kredytowego przedsiębiorstw	49
Beata Guziejewska: Polityka kształtowania dochodów samorządu terytorialnego w świetle wybranych koncepcji teoretycznych.....	60
Marcin Jamroży, Agnieszka Kopeć, Stephan Kudert: Opodatkowanie opcji pracowniczych w relacji polsko-niemieckiej.....	71
Jacek Jaworski: Luki w zarządczych informacjach finansowych a zmiany przychodów i zysków małych przedsiębiorstw w Polsce. Wyniki badań...	82
Marta Kacprzyk: Kierunki zmian marży zysku operacyjnego spółek wchodzących na rynek regulowany GPW w Warszawie	93
Jerzy Kitowski: Metody oceny kondycji finansowej przedsiębiorstw budowlanych.....	104
Marzena Krawczyk: Wydatki przedsiębiorstw na działalność badawczo-rozwojową a pomiar innowacyjności	115
Jarosław Kubiak: Ryzyko kredytowe a wykorzystanie długu krótkoterminowego przez przedsiębiorstwa.....	123
Agnieszka Kuś, Magdalena Hodun: Determinanty kształtowania się wskaźnika EPS wybranych spółek przemysłu spożywczego i metalowego – ujęcie modelowe	133
Justyna Łukomska-Szarek: Operacyjna i całkowita zdolność do rozwoju samorządów terytorialnych państw Grupy Wyszehradzkiej.....	143
Przemysław Panfil: Czy Polsce potrzebny jest Pakt Fiskalny?	154
Agnieszka Pawłowska: Identyfikacja zagrożeń związanych z ryzykiem przerwy w działalności gospodarczej małych i średnich przedsiębiorstw.....	163
Joanna Pawłowska-Tyszko, Michał Soliwoda: Stan rozwoju rolnictwa a system podatkowy wybranych państw UE	171
Agnieszka Perepeczo: Reakcja inwestorów na decyzje o wypłacie dywidendy a kryzys finansowy	184

Aleksandra Pieloch-Babiarz: Wysokość pieniężnych wypłat dywidendy a kształtowanie się kursu giełdowego akcji spółek w pierwszym dniu notowań „Bez dywidendy”	196
Artur Sajnog: Wpływ kapitalizacji rezerw na długookresową rentowność publicznych spółek giełdowych.....	209
Maria Sierpińska: Zastosowanie nettingu w rozliczeniach wewnątrz korporacyjnych.....	222
Agata Sierpińska-Sawicz: Alternatywne do akcji formy lokowania kapitału i ich stopy zwrotu.....	232
Dariusz Siudak: Analiza czasu trwania faz procesu migracji wartości przedsiębiorstw	243
Dorota Starzyńska, Wacława Starzyńska: Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym na rynku zamówień publicznych w Polsce. Analiza porównawcza z firmami krajowymi.....	259
Małgorzata Szalucka: <i>Joint venture versus</i> samodzielne prowadzenie działalności poza granicami kraju – doświadczenia polskich inwestorów bezpośrednich.....	271
Stanisław Urbański, Maciej Winiarz, Kacper Urbański: Ocena zarządzania polskimi funduszami Inwestycyjnymi w latach 2000-2011	284
Aldona Uziębło: Ujęcie działalności finansowej w rachunku przepływów pieniężnych a weryfikacja prawidłowości sprawozdania finansowego.....	296
Stanisław Wieteska: Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej wprowadzającego sprzęt elektryczny i elektroniczny	306
Anna Wildowicz-Giegiel: Zdolność konkurencyjna a rentowność przedsiębiorstw w Polsce w latach 2001-2010	318
Radosław Witczak: Odzyskanie VAT naliczonego w podmiotach leczniczych	328
Elżbieta Wrońska-Bukalska: Wykup akcji własnych i dywidenda jako narzędzia obrony przed wrogim przejęciem.....	336
Stefan Wrzosek: Krytyka wybranych propozycji dotyczących rachunku efektywności inwestycji rzeczowych	344
Dariusz Zawadka: Wpływ kryzysu na rynkach finansowych na kondycję europejskich alternatywnych systemów obrotu.....	353
Danuta Zawadka, Agnieszka Strzelecka: Struktura terminowa zobowiązań przedsiębiorstw rolniczych z tytułu kredytu bankowego – ujęcie porównawcze	365
Beata Zyznarska-Dworczak: Zintegrowane instrumentarium rachunkowości zarządczej kluczem do zarządzania kosztami we współczesnym przedsiębiorstwie	377

Summaries

Iwona D. Czechowska: The condition of households and consumers (60+) and market factors of their behaviour	20
Joanna Duda: Financial and investment activity of Polish SMEs in the international context	34
Ewa Dziawgo: Hybrid options collar – the analysis of properties	48
Anna Feruś: Role and importance of Data Envelopment Analysis method for the estimation of companies' credit risk	59
Beata Guziejewska: Local government revenues policy in the light of selected theoretical concepts.....	70
Marcin Jamróży: Taxation of employee stock options in the German-Polish relations.....	81
Jacek Jaworski: Gaps in managerial financial information and changes of revenue and profit in small enterprises in Poland. Research results.....	92
Marta Kacprzyk: Trends in changes of operating profit margin of companies which are going public and getting listed on the Warsaw Stock Exchange	103
Jerzy Kitowski: Assessment methods of building enterprises financial standing	114
Marzena Krawczyk: Expenditures of enterprises on research and development activity versus measurement of innovation	122
Jarosław Kubiak: Credit risk and the use of short-term debt by companies ..	132
Agnieszka Kuś, Magdalena Hodun: Determinants of shaping the EPS rate of some companies of food and metal industry – model approach	142
Justyna Łukomska-Szarek: Operational and overall capability of Visegrád Group countries to develop local governments	153
Przemysław Panfil: Does Poland need Fiscal Compact?.....	162
Agnieszka Pawłowska: Identification of hazards of business interruption risk in small and medium sized enterprisers.....	170
Joanna Pawłowska-Tyszko, Michał Soliwoda: State of agricultural development vs. tax systems in selected EU countries	183
Agnieszka Perepeczo: The reaction of investors to changes in the dividend policy and the financial crisis	195
Aleksandra Pieloch-Babiarz: Amount of cash dividend payments and the „ex-dividend” day return's formation	208
Artur Sajnog: The impact of capitalization of reserves on long-term profitability in public quoted companies.....	221
Maria Sierpińska: The use of netting in accounts settlements within the corporation	231
Agata Sierpińska-Sawicz: Alternative to stocks forms of capital investing and their rates of return.....	242

Dariusz Siudak: The duration analysis of enterprises' value migration stages.....	258
Dorota Starzyńska, Wacława Starzyńska: Enterprises with foreign capital on the public procurement market in Poland. Comparative analysis with domestic firms.....	269
Małgorzata Szalucka: <i>Joint venture versus solo venture</i> outside the country – experience of Polish direct investors	283
Stanisław Urbański, Maciej Winiarz, Kacper Urbański: Evaluation of the management of Polish investment funds in the last decade	295
Aldona Uziębło: Including the financial activity in the account of cash flows and verification of the correctness of financial statement.....	305
Stanisław Wieteska: Liability insurance of companies introducing electrical and electronic equipment.....	317
Anna Wildowicz-Giegiel: Competitive ability and profitability of enterprises in Poland in the years 2001-2010	327
Radosław Witczak: Factors influencing the possibility of receiving the input tax in health care unites – chosen issues	335
Elżbieta Wrońska-Bukalska: Shares repurchases and dividend payout as methods of defense against hostile takeovers.....	343
Stefan Wrzosek: Critique of chosen propositions regarding real investment efficiency calculation	352
Dariusz Zawadzka: Impact of the financial markets crisis on the alternative European investment markets' standing	364
Danuta Zawadzka, Agnieszka Strzelecka: Term structure of agricultural companies' bank loan liabilities – comparative approach.....	376
Beata Zyznarska-Dworczak: Integration of management accounting instruments for cost management in modern enterprise.....	385

Anna Feruś

Politechnika Rzeszowska

ROLA I ZNACZENIE METODY GRANICZNEJ ANALIZY DANYCH W SZACOWANIU RYZYKA KREDYTOWEGO PRZEDSIĘBIORSTW¹

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest zaproponowanie nowego postępowania prognozującego ryzyko kredytowe przedsiębiorstw w polskich warunkach gospodarczych. Za podjęciem badań przemawia fakt, iż w Polsce w przeciwieństwie do krajów zachodnich nie próbowano zastosować metody DEA do szacowania ryzyka kredytowego przedsiębiorstw. Na podstawie badań można wnioskować, że metoda DEA umożliwia przewidywanie trudności finansowych, łącznie z zagrożeniem bankructwem przedsiębiorstw w polskich warunkach gospodarczych na poziomie porównywalnym lub nawet przewyższającym dotychczas stosowane metody.

Słowa kluczowe: *credit-scoring*, ryzyko kredytowe, zdolność kredytowa, DEA, efektywność techniczna.

1. Wstęp

Ryzyko kredytowe jest nierozzerwalnie związane z działalnością każdego banku. Zalicza się je do podstawowych rodzajów ryzyka bankowego. Rozumiane jest przede wszystkim jako niebezpieczeństwo niespłacenia przez dłużnika banku zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami i pozostałymi prowizjami. Każda taka sytuacja powoduje negatywne dla banku skutki związane z potrzebą utworzenia rezerw celowych i postępowaniem windykacyjnym.

W badaniach naukowych i w praktyce trwają intensywne prace mające na celu zastąpienie tradycyjnego podejścia do analizy ryzyka kredytowego nowoczesnymi metodami, pozwalającymi na dokładniejsze ocenianie potencjalnych kredytobiorców pod kątem ich ewentualnej przyszłej wypłacalności. Polska należy do krajów, w których stosunkowo niedawno zaczęto stosować rozwiązania *credit-scoringu*. Wykorzystanie *credit-scoringu* można uznać za jedno z lepszych rozwiązań usprawniających proces zarządzania ryzykiem kredytowym. Warto podkreślić, że *credit-sco-*

---

¹ Artykuł stanowi prezentację wyników badań przeprowadzonych w ramach projektu badawczego nr H02B 015 30 finansowanego ze środków na naukę.

ring zyskał na znaczeniu po opublikowaniu przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego wytycznych *Nowej Umowy Kapitalowej*, według których *credit-scoring* stanowi jedno z dopuszczalnych narzędzi kalkulacji ryzyka kredytowego w ramach wewnętrznych ratingów [Iwanicz-Drozdowska 2005, s. 130, 150]. Proponowane w artykule postępowanie wykorzystujące metodę DEA w ramach *credit-scoringu* może być przydatnym narzędziem pomagającym rozwiązać problem oceny ryzyka kredytowego w polskich bankach.

2. Metodyka wykorzystania metody granicznej analizy danych (DEA) w szacowaniu ryzyka kredytowego przedsiębiorstw na konkretnym przykładzie

Metoda granicznej analizy danych (Data Envelopment Analysis) po raz pierwszy została zaprezentowana w roku 1978 przez amerykańskich ekonomistów A. Charnesa, W.W. Coopera i E. Rhodesa. Zastosowali oni programowanie matematyczne do estymacji miar efektywności technicznej i stworzyli pierwszy model znany w literaturze jako CCR (od pierwszych liter nazwisk autorów). Twórcy metody DEA, opierając na koncepcji produktywności, którą sformułowali G. Debreu (1951) i M.J. Farrell (1957), definiującej miarę efektywności jako iloraz pojedynczego efektu i pojedynczego nakładu, zastosowali ją do sytuacji wielowymiarowej, w której można dysponować więcej niż jednym nakładem i więcej niż jednym efektem. W ten sposób zaproponowali bardziej praktyczny sposób pomiaru efektywności.

W metodzie DEA efektywność można zdefiniować następująco [Gospodarowicz 2002, s. 56]:

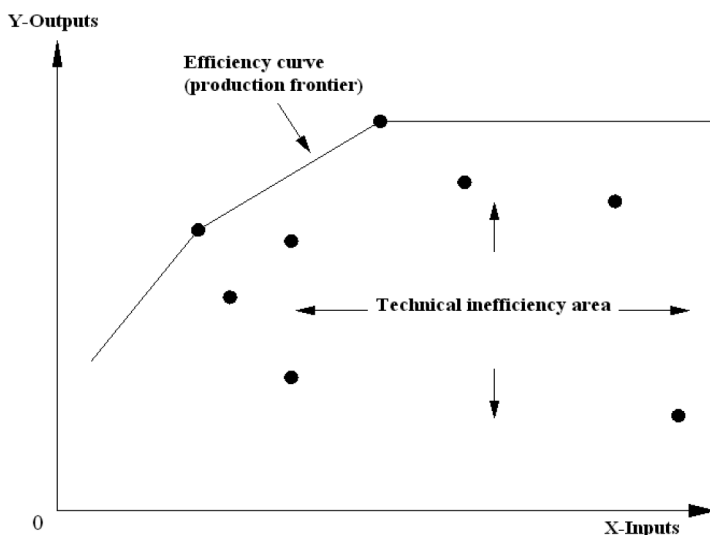
$$EFEKTYWNOŚĆ = \frac{\sum_{r=1}^s \mu_r EFEKT_r}{\sum_{i=1}^m \nu_i NAKŁAD_i}, \quad (1)$$

przy czym: s – liczba efektów,
 m – liczba nakładów,
 μ_r – wagi określające ważność poszczególnych efektów,
 ν_i – wagi określające ważność poszczególnych nakładów.

Przy użyciu metody DEA efektywność obiektu jest mierzona względem innych obiektów z badanej grupy. Obiekty efektywne w danej grupie obiektów tworzą tzw. krzywą efektywności (rys. 1). Pomiar efektywności pozostałych obiektów odbywa się w stosunku do tej krzywej, którą określa się poprzez rozwiązanie zagadnienia programowania liniowego (wykorzystując metodę DEA). Krzywa efektywności jest określana na podstawie danych empirycznych w postaci nakładów oraz efektów każ-

dego badanego obiektu. W metodzie DEA nie wymaga się uprzedniej znajomości wag, ponieważ w trakcie obliczeń są wyszukiwane wagi maksymalizujące efektywność każdego obiektu.

Rys. 1. Krzywa efektywności (*bestpractice frontier*)

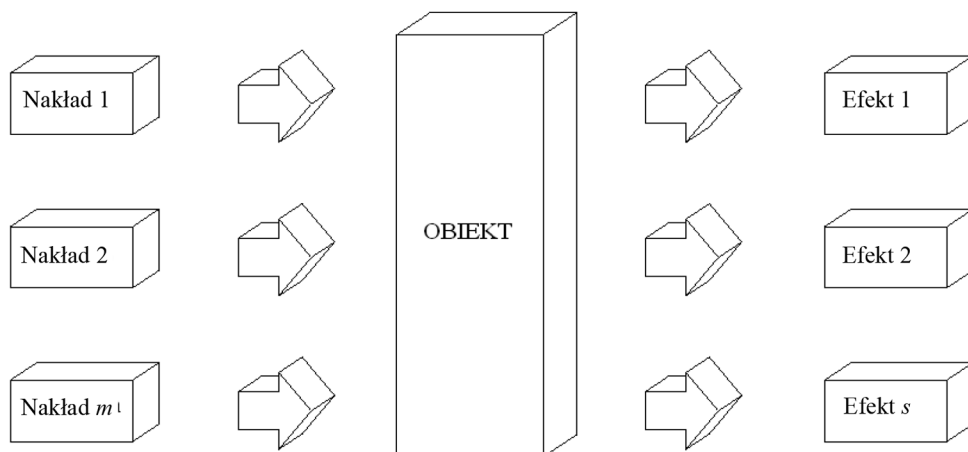
Źródło: [Gospodarowicz 2000, s. 12].

Obiekty uważa się za efektywne technicznie, jeżeli znajdują się na krzywej efektywności (rys. 1), a za nieefektywne technicznie – umiejscowione poniżej tej krzywej. W metodzie DEA za obiekty analizy służą tzw. jednostki decyzyjne DMU (Decision Making Units). Przedmiotem analizy jest efektywność, z jaką DMU transformuje posiadane nakłady na efekty. Założenia te można przedstawić w postaci schematu (rys. 2).

Dla każdej jednostki decyzyjnej wektory nakładów i efektów są oznaczone odpowiednio jako $X_{jvb} = (x_{1j}, \dots, x_{ij}, \dots, x_{mj})$ oraz $Y_j = (y_{1j}, \dots, y_{ij}, \dots, y_{sj})$, przy czym $x > 0$ i $y > 0$, tzn. zakłada się, że każda jednostka decyzyjna posiada co najmniej jeden nakład i jeden efekt.

Punktem wyjścia metody DEA jest postać nieliniowa (wskaźnikowa) zawierająca ważone sumy nakładów i efektów danej DMU. Zadaniem modelu jest zmaksymalizowanie tego ilorazu przy założeniu, że dla żadnej jednostki decyzyjnej nie może on być większy niż 1.

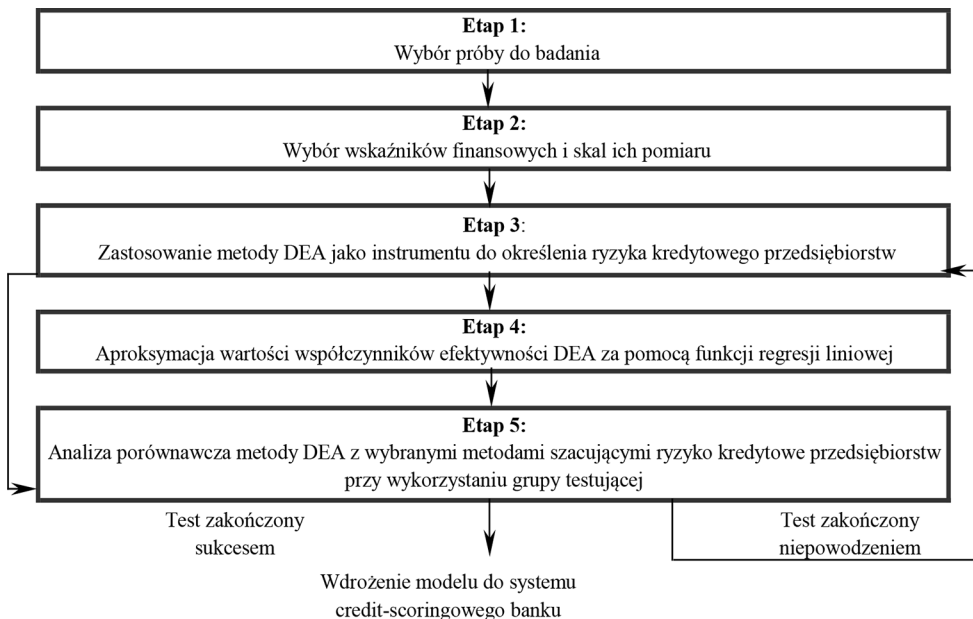
Proponowana dalej metodyka zastosowania metody granicznej analizy danych DEA w szacowaniu ryzyka kredytowego przedsiębiorstw została opracowana na podstawie studiów literaturowych [Emel i in. 2003, s. 103-123; Simak 2000, s. 1-180; Gospodarowicz 2004, s. 119-129] oraz własnych dociekań autorki w tym

Rys. 2. Schemat modelu DEA

Źródło: [Gospodarowicz 2002, s. 57].

zakresie [Feruś 2006a, s. 44-59; Feruś 2006b, s. 245-253; Feruś 2006c, s. 263-269; Feruś 2007d, s. 225-233; Feruś 2007e, s. 144-154; Feruś 2008f, s. 196-215; Feruś 2008g, s. 153-160]. Składa się ona z pięciu etapów (rys. 3):

Rys. 3. Proponowana metodyka zastosowania metody DEA w zarządzaniu ryzykiem kredytowym przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne.

Etap 1. W prezentowanym artykule podstawą badania był materiał statystyczny² składający się z informacji udostępnionych przez jeden z banków na temat 100 kredytowanych przedsiębiorstw z branży budowlanej w latach 2001-2003, wraz z adnotacją o stanie spłaty kredytów. Do grupy przedsiębiorstw „zagrożonych upadkiem” (niewypłacalnych) zaliczono przedsiębiorstwa, w których wystąpiła jedna z następujących sytuacji:

- ogłoszono w stosunku do nich upadłość;
- wszczęto postępowanie układowe (według polskiego prawa upadłościowego i naprawczego postępowanie układowe stanowi część postępowania upadłościowego) bądź naprawcze;
- wystąpiło opóźnienie w spłacie kredytu, które wyniosło 90 lub więcej dni;
- kredyt został w części lub w całości umorzony;
- kredyt otrzymał taki status, w stosunku do którego nie są naliczane odsetki.

Natomiast do grupy przedsiębiorstw „wypłacalnych” zaliczono te, w których powyższe sytuacje nie miały miejsca.

Etap 2. Analiza została przeprowadzona zarówno dla roku, jak i dwóch lat przed uznaniem przedsiębiorstw za upadłe. Do badań wykorzystano 22 wskaźniki finansowe. Następnie na podstawie macierzy korelacji wybrano 6 wskaźników (tab. 1), które nie powielały informacji dostarczanych przez inne wskaźniki finansowe, a jednocześnie były dobrymi reprezentantami wskaźników niewybranych jako diagnostyczne³.

Tabela 1. Wskaźniki finansowe zastosowane w badaniach

Symbol wskaźnika	Formuła wskaźnika
X_1	wskaźnik stopy zysku netto = (wynik finansowy $\times$ 100) / (przychody ze sprzedaży i zrównane z nimi + pozostałe przychody operacyjne + przychody finansowe)
X_2	wskaźnik stopy zwrotu z aktywów (ROA netto) = (wynik finansowy $\times$ 100) / suma aktywów
X_3	wskaźnik stopy zwrotu z kapitału własnego (ROE netto) = (wynik finansowy netto $\times$ 100 $\times$ 12/n) / kapitał własny
X_4	wskaźnik płynności bieżącej = majątek obrotowy / zobowiązania krótkoterminowe
X_5	wskaźnik rotacji aktywów w dniach = (suma aktywów $\times$ liczba dni) / (przychody ze sprzedaży i zrównane z nimi + pozostałe przychody operacyjne + przychody finansowe)
X_6	wskaźnik ogólnego zadłużenia = (zobowiązania ogółem $\times$ 100) / suma aktywów

Źródło: opracowanie własne.

² Materiał statystyczny obejmował 50 przedsiębiorstw „wypłacalnych” i 50 „zagrożonych upadkiem”.

³ Wybrane wskaźniki były słabo skorelowane z sobą i silnie skorelowane ze zmienną grupującą.

Etap 3. Istotnym elementem badania w metodzie DEA jest określenie modelu przedsiębiorstwa odpowiedniego do potrzeb badania, czyli zdefiniowanie pojęć nakładów i efektów. Przyporządkowanie poszczególnych wskaźników finansowych do zbioru nakładów bądź efektów zależy przede wszystkim od sformułowanego problemu badawczego. W literaturze przedmiotu najczęściej wymienia się pięć podstawowych podejść do określenia nakładów i efektów: koncepcję producenta, koncepcję pośrednika finansowego, koncepcję zasobów finansowych, koncepcję wartości dodanej oraz koncepcję kosztu użytkownika. Rozwiązanie określonego problemu badawczego za pomocą metody DEA zależy od wyboru odpowiedniego modelu DEA. W celu klasyfikacji modeli DEA stosuje się jednocześnie dwa kryteria: rodzaj efektów skali oraz orientację modelu. Pierwsze kryterium określa, jakie założenia dotyczące efektów skali zostały przyjęte w modelu: zmienne (VRS), stałe (CRS) czy nierosnące (NIRS). Drugie kryterium wskazuje, czy minimalizowane są nakłady lub też maksymalizowane efekty. W zależności od wyboru orientacji modelu oblicza się efektywność techniczną zorientowaną na nakłady lub efektywność techniczną zorientowaną na wyniki oraz tzw. modele niezorientowane.

Opierając się na szerokich studiach literaturowych [Emel i in. 2003, s. 108-121; Simak 2000, s. 43-100; Gospodarowicz 2004, s. 123-129], wywiady z inspektorami kredytowymi oraz doświadczeniu własnym [Feruś 2006a, s. 44-59; Feruś 2006b, s. 245-253; Feruś 2006c, s. 263-269; Feruś 2007d, s. 225-233; Feruś 2007e, s. 144-154; Feruś 2008f, s. 196-215; Feruś 2008g, s. 153-160; Feruś 2008h, s. 109-118; Feruś 2009i, s. 221-231] w tym zakresie, skonstruowano następującą klasyfikację nakładów i efektów⁴:

- nakłady: X_5 oraz X_6
- efekty: X_1 , X_2 , X_3 oraz X_4 .

W celu obliczenia wartości współczynników efektywności technicznej badanych przedsiębiorstw wykorzystano model CCR (stałych efektów skali) zorientowany na nakłady, gdzie celem stało się znalezienie minimalnej wartości współczynnika efektywności, przy której możliwa jest redukcja nakładów umożliwiająca danemu obiektowi osiągnięcie tego samego efektu. Do obliczeń wykorzystano program optymalizacji liniowej EMS⁵. Wyniki w obszarze współczynników efektywności, jakie mogło osiągnąć każde przedsiębiorstwo, zawierały się w przedziale od 0 do 1. Wskaźnik efektywności równy 1 oznacza przedsiębiorstwo efektywne, mniej niż 1 świadczy, że dana firma ma możliwość poprawy relacji nakładów do efektów i określa stopień utraty efektywności.

---

⁴ Autorka przeprowadziła kilkadziesiąt wariantów badań, sprawdzając w ten sposób skuteczność modelu. W artykule podany jest model końcowy, który posiadał największą skuteczność prognostyczną w szacowaniu ryzyka kredytowego przedsiębiorstw.

⁵ Udostępniony na stronach uniwersytetu w Dortmundzie: <http://wiso.unidortmund.de/LSFR/OR/scheel/ems>.

W ramach tego etapu prowadzone były również badania mające na celu ustalenie wartości punktu progowego (punktu odcięcia) współczynnika efektywności, który będzie rozdzielał grupę przedsiębiorstw „wyplacalnych” od „zagrożonych upadkiem”.

Dobłą koncepcją pozwalającą ustalić odpowiednią wartość punktu progowego, przy jednoczesnym uwzględnieniu kosztu popełnionych błędnych klasyfikacji obiektów, było zbadanie zależności między kosztem błędnych klasyfikacji a wartością punktu progowego. W tym podejściu optymalny punkt progowy wystąpi dla minimalnego całkowitego kosztu błędnego zaklasyfikowania. Ponadto koncepcja ta umożliwiła przeprowadzenie analizy wielowariantowej, np. pozwala zbadać, jak zmieniłyby się optymalny punkt progowy wskutek zmiany kosztu błędnej klasyfikacji I lub II rodzaju. W celu wyznaczenia całkowitego kosztu błędnej klasyfikacji posłużono się następującą formułą [Simak 2000, s. 94-95]:

$$TC = i(p) \cdot C_1 + j(p) \cdot C_2, \quad (2)$$

gdzie: C_1 – wskaźnik straty dla błędów I rodzaju,
 C_2 – wskaźnik straty dla błędów II rodzaju,
 $i(p)$ – liczba błędów I rodzaju,
 $j(p)$ – liczba błędów II rodzaju.

Do celów niniejszego badania wartości C_1 i C_2 przyjęto równe odpowiednio: 0,6 i 0,03. Dla wspomnianego tutaj modelu CCR (stałych efektów skali), zorientowanego na nakłady, ustalono progową wartość współczynnika efektywności na rok oraz na dwa lata przed upadłością na poziomie 0,40, co oznacza, że dla konkretnego przedsiębiorstwa współczynnik efektywności na poziomie 0,40 i niższym świadczy o dużym zagrożeniu upadłością, natomiast wyższy od 0,40 wskazuje niewielkie ryzyko upadłości.

Skuteczność klasyfikacji metody DEA została przedstawiona w tabeli 2. Ponadto wyniki uzyskane przy wykorzystaniu tej metody zostały porównane z wynikami metody punktowej (MP), analizy dyskryminacyjnej (AD) oraz regresji liniowej (RL). Wykorzystanie tego samego materiału statystycznego umożliwiło autorce dokonanie wiarygodnej analizy porównawczej.

Na podstawie zawartych w tabeli 2 wyników klasyfikacji można stwierdzić, że skuteczność klasyfikacji I i II rodzaju przy użyciu metody DEA jest podobna jak w analizie dyskryminacyjnej oraz regresji liniowej⁶.

⁶ S_2 – Skuteczność II rodzaju – przedstawia, jaki procent przedsiębiorstw „wyplacalnych” został poprawnie sklasyfikowany ($S_2 = \frac{P2}{P2 + NP2} \times 100\%$; gdzie $P2$ liczba przedsiębiorstw „wyplacalnych” zaklasyfikowanych jako przedsiębiorstwa „wyplacalne”, $NP2$ – liczba przedsiębiorstw „wyplacalnych” zaklasyfikowanych jako przedsiębiorstwa „zagrożone upadkiem”), S_1 – Skuteczność I rodzaju – określa, jaki procent przedsiębiorstw „zagrożonych upadkiem” został prawidłowo zaklasyfikowany

Tabela 2. Porównanie skuteczności poszczególnych metod dla danych z lat 2001 i 2002

Metoda	MP		AD		RL		DEA	
Punkt progowy			0		0,5		0,4	
2001	S ₂	100%	S ₂	96%	S ₂	96%	S ₂	90%
	S ₁	58%	S ₁	80%	S ₁	80%	S ₁	72%
	S	79%	S	88%	S	88%	S	81%
2002	S ₂	100%	S ₂	90%	S ₂	90%	S ₂	80%
	S ₁	70%	S ₁	86%	S ₁	86%	S ₁	84%
	S	85%	S	88%	S	88%	S	82%

Źródło: opracowanie własne.

Etap 4. Głównym celem tego etapu jest próba zniwelowania niedogodności metody DEA spowodowanej koniecznością rozwiązania oddzielnego programu optymalizacji liniowej dla każdego nowo badanego przedsiębiorstwa starającego się o kredyt [Simak 2000, s. 94-95].

Proponowanym sposobem rozwiązania tego problemu może być zastosowanie funkcji regresji liniowej, która pozwoli na znalezienie zależności pomiędzy uzyskanymi wartościami współczynników efektywności DEA a zdefiniowanymi nakładami i efektami. W takim przypadku funkcja regresji liniowej może posłużyć jako liniowe przybliżenie wartości współczynników efektywności DEA bez konieczności budowy algorytmu DEA przy każdorazowym dodawaniu nowej firmy starającej się o kredyt. Innymi słowy, funkcja regresji liniowej może być wykorzystana do określenia poziomu ryzyka kredytowego przedsiębiorstw bez konieczności przechodzenia przez wcześniejsze 3 etapy [Emel i in., s. 108-115]. W związku z tym, w celu przybliżenia wartości współczynników efektywności DEA, została określona postać funkcji regresji liniowej. Uzyskane wcześniej wartości DEA były traktowane w funkcji regresji liniowej jako zmienna zależna Y (zmienna objaśniana), natomiast zdefiniowane nakłady i efekty jako zmienne niezależne X_i (zmienne objaśniające). Szacowanie parametrów funkcji regresji liniowej przeprowadzono, korzystając z oprogramowania Statistica 6.0. Przy ocenie jakości modelu funkcji regresji liniowej przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,05$.

$(S_1 = \frac{P1}{P1 + NP1} \times 100\%$; gdzie $P1$ – liczba przedsiębiorstw „zagrożonych upadkiem” zaklasyfikowanych jako przedsiębiorstwa „zagrożone upadkiem”, $NP1$ – liczba przedsiębiorstw „zagrożonych upadkiem” zaklasyfikowanych jako przedsiębiorstwa “wyplacalne), S – **Skuteczność ogólna klasyfikacji** – określa, jaki procent wszystkich przedsiębiorstw został prawidłowo zakwalifikowany przez model

$(S = \frac{P1 + P2}{P1 + NP1 + P2 + NP2} \times 100\%)$. Wartość punktu progowego w modelu analizy dyskryminacyjnej oraz regresji liniowej została obliczona jako wartość średnich ze średnich grupowych.

Ostatecznie postać modelu regresji liniowej $Y_{\text{DEA}_{2001-2002}}$ jest następująca:

$$Y_{\text{DEA}_{2001-2002}} = -0,0006X_5 + 0,0010X_6 + 0,0826X_1 + 0,0126X_2 - 0,0003X_3 + 0,2831X_4 + 0,0564$$

Tabela 3. Wybrane własności oszacowanej funkcji regresji liniowej Y_{DEA}

$R^2 = 67\%$, $F(6/93) = 31,46$						
Zmienne	X_5	X_6	X_1	X_2	X_3	X_4
$t(a_i)$	-4,82	2,32	3,64	2,62	-2,13	6,57
Empiryczny poziom istotności p	0,0000	0,0227	0,0004	0,0102	0,0354	0,0000

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując rezultaty przeprowadzonych badań (tab. 3 – testów istotności: t -Studenta, F -Snedecora, współczynnika determinacji R^2), należy stwierdzić, że dobór zmiennych objaśniających do modelu funkcji regresji liniowej Y_{DEA} można uznać za prawidłowy – wszystkie parametry w tej funkcji były statystycznie istotne.

Przedstawione w tabeli 4 wyniki skuteczności klasyfikacji z funkcji regresji liniowej $Y_{\text{DEA}_{2001-2002}}$ nie różnią się znacząco od wyników uzyskanych z metody DEA w etapie 3, co oznacza, że równanie regresji liniowej można traktować jako liniowe przybliżenie wartości współczynników efektywności DEA.

Tabela 4. Porównanie skuteczności klasyfikacji metody DEA z funkcją regresji liniowej Y_{DEA}

	Punkt progowy = 0,40			
	DEA		Y_{DEA}	
	2002	2001	2002	2001
S_2	80%	90%	86%	86%
S_1	84%	72%	86%	76%
S	82%	81%	86%	81%

Źródło: opracowanie własne.

Etap 5. W celu zweryfikowania rzeczywistej skuteczności progностycznej uzyskanych modeli, materiał statystyczny (100 przedsiębiorstw) został podzielony w proporcji 1:1 na dwie próby: uczącą i testową. Skuteczność klasyfikacji dla prób testowych została przedstawiona w tabeli 5.

Na podstawie wyników klasyfikacji w tabeli 5 można zauważyć, że metoda DEA miała najlepsze własności progностyczne, minimalizowała w największym stopniu błąd I rodzaju, gdzie skuteczność klasyfikacji była wyższa o 12% na dwa lata przed upadłością i o 16% na rok przed upadłością. Natomiast skuteczność ogólna klasyfikacji metody DEA jest podobna do skuteczności ogólnej klasyfikacji metod analizy dyskryminacyjnej oraz regresji liniowej.

Tabela 5. Porównanie skuteczności poszczególnych metod dla próby testowej w odniesieniu do danych z lat 2001 i 2002

Metoda	AD		RL		DEA	
Punkt progowy	0		0,5		0,5	
2001	S ₂	96%	S ₂	96%	S ₂	88%
	S ₁	68%	S ₁	68%	S ₁	80%
	S	82%	S	82%	S	84%
2002	S ₂	88%	S ₂	88%	S ₂	84%
	S ₁	80%	S ₁	80%	S ₁	96%
	S	84%	S	84%	S	90%

Źródło: opracowanie własne.

Dzięki przeprowadzonym badaniom można wnioskować, że metoda DEA umożliwia przewidywanie wystąpienia trudności finansowych, łącznie z zagrożeniem bankrutem przedsiębiorstw w polskich warunkach gospodarczych, na poziomie porównywalnym lub nawet przewyższającym dotychczas stosowane metody.

3. Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone w artykule badania wykazały wysoką ocenę postępowania z zastosowaniem metody granicznej analizy danych DEA, wykorzystywaną w procesie zarządzania ryzykiem kredytowym przedsiębiorstw w warunkach polskich. Jednocześnie dowodzi to uniwersalności zastosowań tej metody do analizowania szerokiego spektrum zagadnień, nie tylko w zakresie pomiaru efektywności czy produktywności podmiotów finansowych lub niefinansowych, ale również w pomiarze ryzyka kredytowego firm. Dzięki potwierdzonej użyteczności i szerokim możliwościom zastosowania *credit-scoringu* stanie się on w przyszłości jedną z głównych metod w zarządzaniu ryzykiem kredytowym zarówno przedsiębiorstw, jak i osób fizycznych.

Literatura

- Emel A.B., Oral M., Reisman A., Yolalan R., *A credit scoring approach for the commercial banking sector*, "Socio-Economic Planning Sciences" 2003, no. 37.
- Feruś A., *Zastosowanie metody DEA do określania poziomu ryzyka kredytowego przedsiębiorstw*, „Bank i Kredyt” 2006a, nr 7.
- Feruś A., *Szacowanie ryzyka kredytowego przedsiębiorstw z wykorzystaniem metody DEA*, [w:] *Finanse przedsiębiorstwa*, red. P. Karpuś, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2006b.
- Feruś A., *Określanie poziomu ryzyka kredytowego przedsiębiorstw z wykorzystaniem metody DEA*, [w:] *Problemy zarządzania finansami we współczesnych przedsiębiorstwach*, red. P. Szczepankowski, VIZJA PRESS, Warszawa 2006c.

- Feruś A., *Szacowanie ryzyka kredytowego przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem metody DEA*, [w:] *Harmonizacja bankowości i ubezpieczeń w skali narodowej i europejskiej*, red. M. Marcinkowska, S. Wieteska, Difin, Warszawa 2007d.
- Feruś A., *Wykorzystanie metody DEA do oceny ryzyka kredytowego przedsiębiorstw w ramach credit-scoringu*, [w:] *Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka*, red. W. Pluta, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1152, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2007e.
- Feruś A., *УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ DEA – Zarządzanie ryzykiem kredytowym przedsiębiorstw z zastosowaniem metody DEA* [w:] *АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ – Aktualne problemy zarządzania: Монографія*, t. 2, Запоріжжя-Жешув 2008f.
- Feruś A., *Zarządzanie ryzykiem kredytowym przedsiębiorstw z wykorzystaniem metody DEA w ramach credit-scoringu*, [w:] *Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka*, red. B. Bernaś, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1200, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2008g.
- Feruś A., *The DEA metod in managing the credit risk of companies*, „*Ekonomika*” 2008h, no. 84.
- Feruś A., *Zarządzanie ryzykiem kredytowym przedsiębiorstw z wykorzystaniem metody DEA w ramach credit-scoringu*, [w:] *Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka*, red. B. Bernaś, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 48, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2009i.
- Gospodarowicz A., *Możliwości wykorzystania metody DEA do oceny ryzyka kredytowego w kontekście Nowej Umowy Kapitalowej*, [w:] *Przestrzenno-czasowe modelowanie i prognozowanie zjawisk gospodarczych*, red. A. Zeliaś, Wydawnictwo AE we Krakowie, Kraków 2004.
- Gospodarowicz M., *Procedury analizy i oceny banków*, „*Materiały i Studia NBP*” 2000, z. 103.
- Iwanicz-Drozdowska M., *Zarządzanie finansowe bankiem*, PWE, Warszawa 2005.
- Pawłowska M., *Konkurencja i efektywność na polskim rynku bankowym na tle zmian strukturalnych i technologicznych*, „*Materiały i Studia NBP*” 2005, z. 192.
- Simak P.C., *Inverse and Negative DEA and their Application to Credit Risk Evaluation*, Centre for Management of Technology and Entrepreneurship, Faculty of Applied Sciences and Engineering, University of Toronto, Toronto 2000.

ROLE AND IMPORTANCE OF DATA ENVELOPMENT ANALYSIS METHOD FOR THE ESTIMATION OF COMPANIES' CREDIT RISK

Summary: The subject of the present article is a new procedure forecasting credit risk of companies in Polish economy environment. What favours the suggested approach is the fact that in Poland, unlike in western countries, DEA method has not yet been implemented in order to assess credit risk that companies face. Considering the research, it can be concluded that DEA method facilitates forecasting financial problems, including the bankruptcy of companies in Polish economic conditions, and its effectiveness is comparable or even greater than approaches implemented so far.

Keywords: credit-scoring, credit risk, credit rating, Data Envelopment Analysis, technical effectiveness.